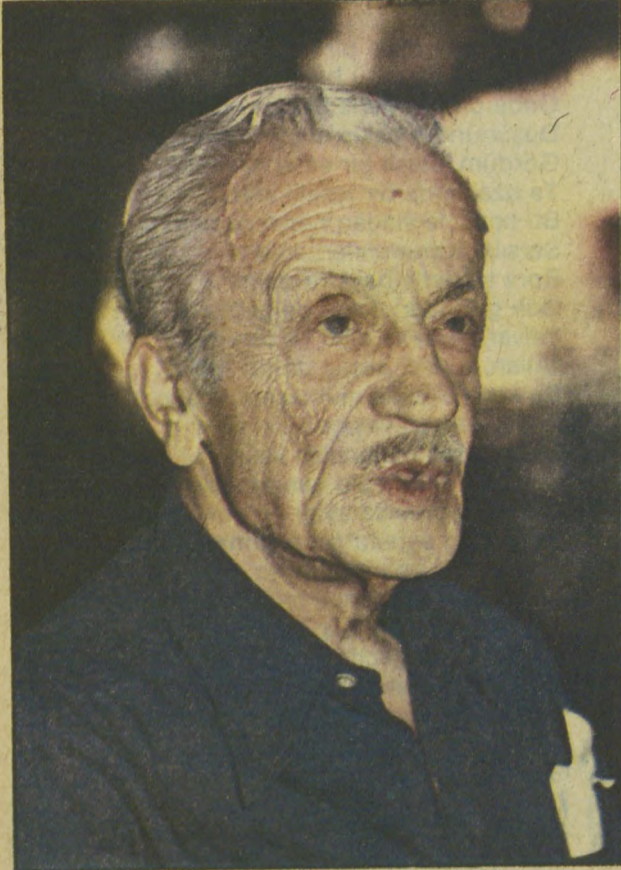

Prof.Dr. BİROL EMİL

Büyük Köklerin ve “ÇİLE”nin Şâiri

Evet, her şey bende bir gizli düğüm;
Ne ölüm terleri döktüm, nelerden!
Dibi yok göklerden yeter ürktüğüm,
Yetişir çektiğim mesafelerden!

Diz çok ey zorlu nefis, önümde diz çok!
Heybem hayat dolu, deste ve yumak.
Sen bütün dalların birleştiği kök;
Biricik meselem, sonsuza varmak...
(Çile'den)

Henüz oniki yaşında iken hasta annesinin şâir olması dileğini ömür boyu vasiyet sayan ve o ana kadar farkında olmadığı şâirlik kabiliyetini hissedip birden kararını veren seksenlik şâir artık yok. Cumhuriyet Devri Türk edebiyatının “Sultanü’ş-şuarâ” sı, altmış yıl Türk “poetika” ve “politika” hayatını çok hususî mizacı ve aksiyonuyla meşgul ettikten sonra biricik meselesi saydığı sonsuzluğun perdeleri arkasına çekildi. Asıl bundan sonradır ki onun üzerinde daha rahat konuşulacak, şiir sultanlığı gibi “Çile”si de daha iyi anlaşılacaktır.

Eseri ortadayken bir şâirin tesir ve ilham kaynaklarını araştırmak önümüzde duran apaydınlık ufka göz kapayıp gecelerin dipsiz karanlığına dalmak gibidir. Şiir ki sade insanın idrakine ve basmakalıp dilin kalıbına sığmaz, müzikiden sonra en güzel tecriddir, onu basit idraklerin tecessüs konusu olan bir takım biyografik deliller ve isbatlarla izaha çalışmak boşunadır. Biz en derin, en esrarlı, en ulvî, en güzel ve mükemmel şiir olan kâinatı Tanrı ile değil, Tanrı’yı kâinatla anlarız. Önce “eser”, sonra “müessir” vardır.

Bununla beraber bir şâir sadece şiir yazmamış, kendi şiiri ve umumiyetle şiir üzerinde düşünmüş, kendi “poetika”sını yapmışsa, bunları bilmek, hayat hikâyesini öğrenmekten elbette ki daha yararlıdır. Şiirinde susan ve tecride giden şâir, eseri ve şiir san’atı üzerinde yazarken konuşur ve müşahhasır. Şâiri hiç konuşurmadan, dıştan ve objektif olarak yapılacak araştırma kadar onun şiir sanatını ve estetiğini kendi içinden ve düşüncelerinden bilmek de şiir tahlilinde geçerli bir metoddur.

Böyle bir yaklaşımla Necip Fazıl Kısakürek kendisini nasıl “ifşa” eder?

Eski şiirimizi biraz bilen ve tadanlar bile teslim ederler ki Eskilerin büyüklüğü onların çok büyük ve derin köklerle beslenmiş olmalarındandı. Allah, Peygamber, Din, Kader, Tasavvuf, mistik tecrübe, ilahîde biten aşk... Eskilere “menba-ı ilham” olan bu kökleri. Onlarda, Batılı mânâda metafizik azap değil, Allah’a ve ebediliğe teslim oluş ve bundan duyulan huzur, sükûn ve tevekkül vardı. Batı’nın “trajik insan”ı yoktu, fakat fanilik endişesinden uzak, tasavvuf neşvesine sahip, cezbese “enelhakk’a kadar varan, yahut rıza ile boynunu büken, mutlak hakikati kendi içinde bulan ve bulduğu içindir ki ölümü bile bir “düğün gecesi”nden sonraki ebedî hayat

sayan insan mevcuttu. Eskiler insanı "zübde-i âlem" ve "merdüm-i dide-i ekvan", kâinatın özü ve gözbebeği sayacak kadar yüceltmişlerdi. Aklın apaçık hakikatlerine değil, gönülün sırlarına inanıyorlardı. "Ehl-i mecaz" değil, "ehl-i hakikat" idiler. Alim değil, âriftiler. Onlar için büyük hakikatlerin yolu sırlarla yekpâre aydınlanmış bir yoldu. Mecaziden hakikî aşka giden bu yol gönülden geçendi. Bir bakıma eski şiirimiz, tıpkı eski musikimiz gibi, gönülden gönüle "sırrı" bir mesajdı. Nihayet onlar filozofların izaha kalkıştıkları Tanrıya değil, peygamberlerin haber verdiği Allah'a inanıyorlardı ve bir tek ve en son bir kılavuzları vardı: Hz. Peygamber.

Fakat Eskilerin bu huzur, sükûn ve tevekkülü, bu ölüm korkusuzluğu, bu ebedilik duygusu ve iştıyakı, bu önlü sırları, bu mutlak, metafizik, mistik ve ilâhî hakikatı eski medeniyetimizin esasen mutlak oluşundan, mutlak değerlere dayanışındandı. Yahya Kemal'in o muhteşem mısra'ında söylediği gibi, eski medeniyetimiz karanlıkları içinde hâlâ bile "Şeb-i lâhûtta manzûme-i şîrâm gibi" parıldayan bu değerler manzumesi dağılmaya başlayınca muzdarip, huzursuz, bedbin insan da kendisini göstermekte gecikmedi. Çöken muhteşem bir medeniyet sarayının yıkıntılarının arasında kendisini yaparınız ve çıplak hissederek Türk insanı, işte o zaman varlık ebedilik neş'esinden yokluk ve fanilik azabına düştü. Daha 18. yüzyılda Şeyh Galib bu zelzelenin işaretini veriyordu:

Belâ mevc-âver-i girdâb-ı hayret nâhüdâ nâ-bûd
Adem sahillerin tuttu dirîga bank-i nâ-mevcûd

19. Yüzyılda Akif Paşa'nın varlığa mersiye ve yokluğa kaside olan "Adem-yokluk" redifli manzumesi, Ziya Paşa'nın hayatta, tabiatı ve kâinata gördüğü zıt tecellî karşısında beyit beyit attığı hayret çığlıkları ve hiç bir mistik ve metafizik tarafı olmayan zihnî ilhamlı kaderiyeciliği, Abdülhak Hâmid'in kâinat ve tabiat karşısındaki "mâvera" hayret ve hayranlığı o eski büyük köklerin nasıl ve niçin kurduğunu çok iyi gösterir. Bu yüzdendir ki 19. yüzyıl sonrası Türk edebiyatçıları ilhamlarını ya medeniyetin sosyal ve politik çalkantılarında aramışlar, ya da kendi ferdiyetlerinin dar ve kısır çemberinde çöpsolup kalmışlardır. Vakıta orada, ötelere özleyen ve oralarda, trajik benliğini yok etmek için hayal beldeleri kuran bir Ahmet Haşim, İslâmın sosyal ve ahlakî nizamını arayan bir Mehmet Akif, eski medeniyetimizi bir kültür ve estetik vâkıa olarak şiirleştiren bir Yahya Kemal vardır. Fakat gerçeği şu ki, artık Türk edebiyatçıları o büyük köklerin saldırdığı özsuyla beslenemiyorlardı. Bunda da belki haklıydılar. Zira onlar sadece mecaziden hakikîye ve ilâhîye doğru yükselen bir aşk anlayışından yahut mistik tecrübeden değil, güllü yolunmuş ve bül-bülü öldürülmüş bir medeniyetten arta kalmışlardı. Ve zira çöken bir siyasî imparatorluk değil, bütün hâlis değerleri ve güzellikleriyle bir kültür ve bir inanç sistemiydi ve bunların içinde yer aldığı bir bütünlük ve mutlaklı.

Eskilere göre her şeyin etrafında kurulduğu mutlak, Allah'tır. Bütün tecelliler O'ndandır ve O'na gitmek içindir. Her an, her şeyi var eden ve yok eden O'dur. Hayat ve kâinat sürekli bir oluşum ve değişimdir. "Âlem-i kevn-ü zâd" terkibi, hayat ve kâinatın temel prensibini ifade eder. "Basit" ve "mürekkeb", "teferruat" ve "bütün" diye ayrı şeyler yoktur. Basit mürekkebin, teferruat bütünün görünüş perdesindeki akisleri ve gölgeleridir. İnsanoğlu

"zorlu nef" i yahut yanıltıcı duyularının idrakiyle ancak bu gölgeleri seyredebilir. Kavrar değil, görebilir. Görmek pasif bir davranıştır ve bir duyu işidir. Kavramak, derinliğine idrak ise bir tefekkür ceahdi, bir düşünme aksiyonudur. Ancak bu cehid ve aksiyon sayesinde aktif düşünce gölgeleri delip perdenin ötesine uzanabilir. Bu ise alelade ve zahmetsiz idrakin değil üstün idrakin, şâirin ifadesiyle, "çileli idrak" in işidir.

Çileli idrak... Necip Fazıl'ın şiir ve nesir olarak bütün eserinin özü aynı zamanda izahı bu iki kelimededir. "Şâirliği küçük ve adi hissîliklerin üstünde gören, onu idrakin en ileri merhalesi sayan..." şâir, bunun içindir ki asıl eserine "Çile" adını vermiştir.

Çile ve şiir... Şâir büyük meçhullerin yolcusu ve o meçhullerde gizli hakikatlerin avcısıdır. Böyle bir yolculuğu ne aklın aydınlığında, ne de beş duyunun tesadüfleriyle yapmak mümkündür. Perdenin, görünenlerin, bilinenlerin ötesindeki gizli hakikatleri yakalamak kudreti mucizelerin sırrına ermiş peygamberler ve keramet ehli velilerden sonra şâirlere vergidir. Fakat şâir ne peygamber, ne de velidir. Zira ne mucize, ne de keramet gösterebilir. Faruk Nafiz'in

Bir mucizenin sırrına ermiş gibi yer yer
Can buldu asâsiyla dokunduğu şekiller...

mısraları görünen dünya ve bilinen hakikatler içindir. O halde şâir ötelere nasıl gidecek, ötelere, Eskilerin tabiriyle, "mâvera" dan nasıl sesler getirecektir?

Bu "Aşma", ancak şâirin şiir ile sonsuzluk, sonsuzluk ile iman ve iman ile aksiyon arasında kuracağı münasebet bağlıdır. Bu münasebet ise her şâirin kârı değil, hiçbir yaratış kadar idrakin de nasıl bir çile olduğunu bilen şâirlerin işidir.

İşte N.F. Kısakürek Cumhuriyet devri Türk şiirinde bu münasebetler bütününün farkına varmış, onun üzerinde şuurla düşünmüş, şiirin kökünü ve ilham kaynağını onda bulmuş bir şâirdir. O şiirin ne şeklinde, ne de muhtevasında hiç bir yabancılık modaya kapılmadan, bir geleneği kendi içinde derinleştirip yenileme ve devam ettirmenin en güzel örneklerini vererek Eskilerin büyük köklerine bağlanmıştır. Bu bağlanış onun "Poetika" sında hem estetik, hem de trajik ve metafizik bir mânâ taşır. Tabiatı içindeki kadar iniş ve çıkış bulunmadığını söyleyen, fikir çilesinden büyük işkence olmasına inanan Necip Fazıl'ın "zorlu nef" ine galebe çalmak, bu "cihad-ı ekber" den muzaffer çıkmak için Eskiler gibi dışarda bir çile hücrelerine kapanmaya ihtiyacı yoktu. O, kendi iç varlığını, trajik benliğini çilehâne yapmıştı.

(Türk Edebiyatı Vakfı'nın "Sultanüş-şuarâ" پایه-sini tevcih ettiği Necip Fazıl'ın ölümünü çok uzakta haber aldım. "Çile" ile "İman ve Aksiyon" adlı kitabını yeniden okudum. İlk düşüncem bu kitap üzerinde durmak ve şiirde aksiyon yahut aksiyonun şiirini Necip Fazıl'a göre ele almaktı. Fakat okurken kendimi yukarıdaki dağınık düşüncelere kaptırdım. Bazı senfonilerin gaiblerden sesler gibi uğultulu ve ürkütücü başlangıçlarını andıran "Çile" şiirini defalarca tekrarlardım. Başka şiirlerini de tekrar okudum. Bu şiirler dururken, bazı görüşlerin onda bir politikacı, ideolog, hatta müctehid hüviyeti vehmetmelerine hayret ettim. Necip Fazıl asıl aksiyonunu şiirde yapmıştı. Bir başka yazıda bu meseleyi ele almağa çalışacağım.)

